

ρουσιάζονται πελεκητοί πῶροι. Ἡ γενική ἐντύπωσις εἶναι, ὅτι ὁ τάφος 2 εἶναι κατά τι προγενέστερος τοῦ μείζονος ἀδελφοῦ. Δεξιά τῶ εἰσερχομένου εἰς τὴν θόλον παρουσιάσθη χθαμαλὸν ὀρθογώνιον κατασκευάσμα ἐξ ἀργῶν λίθων, ἴσως εἶδος βάθρου ἢ βωμοῦ (Πίν. 110 β, γ). Ὁ τάφος 2 φαίνεται νὰ εἶναι καὶ οὕτως τελείως σεσυλημένος, διότι πλὴν ἀσημάντων ἀντικειμένων (ὧν μεταξὺ ἄφθονα φυλλάρια χρυσοῦ) δὲν ἀπέδωκε τίποτε, οὐδὲ κἄν κεραμεικὴν. Ἐν τούτοις δὲν παρουσιάζει ἴχνη τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐποχῆς, ὡς συμβαίνει εἰς τὸν τάφον 1. Ἀσήμαντα ἴχνη Ἑλληνικῆς κεραμεικῆς καὶ τεμάχια κεράμων ἀνεφάνησαν εἰς τὰ ὑψηλά στρώματα τῆς θόλου, κατὰ τὸ ἀνασκαφῆν μικρὸν τμήμα, ἀλλ' ἔπαυσαν μετὰ τὸ πρῶτον μέτρον βάθους καὶ τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τῆς ἐπιχώσεως ἦσαν καθαρὰ.

ΣΠ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

*

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

ΜΕΘΩΝΗ

Κατὰ βραχεῖαν περιοδεῖαν μου εἰς Μεθώνην¹ μου ἐδόθη εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς δύο ἐνδιαφέροντα μνημεῖα — ἐν λαξευτὸν κοιμητήριον καὶ ἐρείπια ἐκκλησίας φερόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα « Ἁγιολέος » — γνωστὰ μὲν καὶ τὰ δύο εἰς τοὺς παλαιότερους, ἀλλὰ μὴ τυχόντα προσοχῆς μέχρι τοῦδε.

α. Λαξευτὸν Κοιμητήριον (Ἁγιος Ὀνούφριος)

Περὶ τοῦ κοιμητηρίου ἐπέστησε τὴν προσοχὴν μου, διὰ τοῦ συναδέλφου κ. Ν. Γαλιούρη, ὁ

1. Περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ φρουρίου τῆς Μεθώνης βλ. Kevin Andrews, Castles of the Morea, Princeton N. Jers. 1953, 58 κέ. Τῆς ἐντὸς τοῦ φρουρίου βασιλικῆς κάτοψις ἐν *Expédition Scientifique de Morée*, I (τόμος πινάκων), Paris 1831, 12 καὶ 13 πίν. 14 I καὶ Fr. Gerke ἐν *Der Peloponnes. Landschaft. Geschichte, Kunststätten*, Athen 1944, 224 εἰκ. 7. Περὶ τῆς χρονολογίας — εἰς μεσοβυζαντινοὺς χρόνους; — ἐνδεικτικὴ εἶναι ἡ τοιχοδομία ἐξ ἀργολιθοδομῆς μετὰ διαδοχικῶν στρώσεων ἐκ μιᾶς σειρᾶς πλίνθων εἰς ἀπόστασιν ± 0,50 μ. ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ στρώσεις τῶν πλίνθων δὲν εἶναι πολὺ κανονικαὶ οὔτε ἀμέσως ἀντιληπταί· ἡ παρουσία τῶν ὄμως εἶναι αἰσθητή. Ἀποφεύγω τὰς συγκρίσεις πρὸς συναγωγὴν θετικωτέρων χρονολογικῶν συμπερασμάτων, ἐπειδὴ εἰς τὴν ληφθεῖσαν φωτογραφίαν — ἐξωτερικὸν τοῦ ἐν μέρῳ καὶ εἰς μικρὸν ὕψος σωζομένου βορείου τοίχου — αἱ ἰδιομορφίαι τῆς τοιχοδομίας δὲν φαίνονται σαφῶς, ἔνεκα τῶν ὑπολειμμάτων ἀσβέστου ἐκ μεταγενεστέρων ἐπιχρισμάτων. Αἱ ἀντηρίδες καὶ τὰ δευκόρυφα παράθυρα (*Expédition* ἔ. ἀ. Πίν. 14 II) πιθανῶς ὀφείλονται εἰς ἐπεμβάσεις κατὰ τὴν πρῶτην βενετοκρατίαν.

φοιτητῆς τῆς ἀρχαιολογίας κ. Ἁγγ. Χωρέμης, ἀποστειλάς φωτογραφίαν. Εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν περίπου δύο χιλιομέτρων βορείως τῆς Μεθώνης, εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὕψουμένου ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Μεθώνης - Πύλου, ἀπέναντι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τῆς περιφερείας Ἀγάκι (τὸ -). Εἰς τοὺς κατοίκους εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἁγιος Ὀνούφριος, χρησιμοποιεῖται δὲ σήμερον ὡς ποιμνιοστάσιον.

Περὶ τοῦ μνημείου τούτου ὑπάρχουν μέχρι τοῦδε ἀπλάι μνεῖαι ἢ συντομώταται περιγραφαί², διέφυγε δὲ τὴν ἀρχαιολογικὴν ἔρευναν. Εἶναι λαξευμένον ἐντὸς τοῦ βράχου, συνισταμένου ἐξ ἐθρύπτου παρολίθου, ἀποτελεῖται δ' ἐν ὄλῳ ἐξ ἐξ θαλάμων περικλείει δ' ἀφ' ἐνὸς ἀρκοσόλια, ἀνοίγόμενα εἰς τὰς παρεῖας τῶν θαλάμων καὶ ἀφ' ἐτέρου λακκοειδεῖς τάφους, ἔσκαμμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τοῦ πρώτου ἐκ τῶν θαλάμων τοῦ κοιμητηρίου ὅστις ὑπεῖχε καὶ θέσιν προθαλάμου, ἡ στέγη ἔχει καταπέσει, παρατηροῦνται δὲ εἰς τὴν περιοχὴν του μόνον οἱ ἐπὶ τοῦ δαπέδου του ἔσκαμμένοι τάφοι. Ἀκολουθῶς πρὸς Ν. ἀνοίγεται εἰς θάλαμος, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι ὁ νεώτερος καὶ νὰ μὴ ἐχρησιμοποιήθη — τουλάχιστον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του δὲν εἶναι ἐμφανεῖς τάφοι. Πρὸς τὸ βάθος καὶ πρὸς Β. ἀνοίγονται εἰς θάλαμος περικλείων μόνον τρεῖς ἐπιγείους τάφους καὶ ἔχων εἰς τὰς πλευράς του ἔδρανα· κατόπιν εἰς θάλαμος περικλείων πέντε ἀρκοσόλια καὶ περίπου δέκα ἐπιγείους τάφους, πέμπτος θάλαμος περικλείων τρία ἀρκοσόλια (ἐκ τούτων τὸ ἐν εἶναι κατεστραμμένον) καὶ πέντε ἐπιγείους τάφους, ἐφωδιασμένους δὲ καὶ δι' ἐδράνων (Πίν. 111 α) καὶ τέλος ἕκτος θάλαμος (Πίν. 111 β) περικλείων πέντε ἀρκοσόλια καὶ δέκα ἐπιγείους τάφους. Εἰς τὸ ὕψος γενέσεως τῶν τόξων τῶν ἀρκοσολίων ἀνοίγονται μικραὶ κόγχαι πρὸς ἐναπόθεσιν λύχνων. Τὰ τοιχώματα ἐκαλύπτοντο ἀρχικῶς διὰ τοιχογραφιῶν, ἐλάχιστα ὅμως καὶ ἀσήμαντα λείψανά των μόλις εἶναι αἰσθητά. Ἡ ὄροφή τῶν θαλάμων εἶναι ὀριζοντία. Τὰ ἀρκοσόλια ἔχουν τὴν μορφήν σχετικῶν ὑψηλῶν τυφλῶν τόξων, σκέπουν δὲ μόνον τάφους μονοσώμους. Ἀτυχῶς ἀρκετοὶ ἐκ τῶν τάφων τῶν

2. W. M. Leake, *Travels in the Morea*, I, London 1830, 429, *Expéd. Scient. de la Morée* 9 καὶ (τόμος κειμένου) Paris 1836, 107 κέ., F. Aldenhoven, *Itinéraire descriptif de l' Attique et du Peloponnèse*, Athenes 1841, 164, Ernst Curtius, *Peloponnesos*, II, Götia 1852, 170, M. Niebuhr *Tod*, ἐν *JHS* XXV (1905) 35.

άρκοσολίων είναι κατεστραμμένοι, ἐκ δὲ τῶν ἐπιγεῖων τάφων οὐδεὶς διασφάζει τὸ κάλυμμά του.

Τὸ λαξευτὸν κοιμητήριον τῆς Μεθώνης παρουσιάζει ἀρκετὰς ὁμοιότητας πρὸς παλαιοχριστιανικὰ κατακόμβας τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας· ἐπιφυλασσόμενος νὰ προβῶ ἐν καιρῷ εἰς ἀνασκαφικὴν ἔρευναν τοῦ μνημείου τούτου ὁμοῦ μετὰ τῶν κατωτέρω σημειουμένων ἄλλων δύο, πρὸς ἀκριβῆ σχεδιάσιν καὶ πορισμὸν ἀρχαιολογικῶν ἐνδείξεων διὰ τὴν χρονολόγησίν του, ἀποφεύγω πρὸς τὸ παρὸν λεπτομερειακὰς συγκρίσεις πρὸς παράλληλα μνημεῖα. Ἡ παρουσία πάντως ἐν Μεθώνῃ μνημείου ἐπηρεασμένου ἐκ τῆς νοτιοϊταλικῆς νεκρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐξηγεῖται ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Μεθώνης, ἐνὸς τῶν κυρίων σταθμῶν τῶν πλοίων κατὰ τὰ ταξίδια μεταξὺ τῶν ἀκτῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας ὡς καὶ Βορείου Ἀφρικῆς³.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὸ κοιμητήριον εἶχε μετατραπῆ εἰς ἀσκητήριον, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομά του, ὡς Ἀγίου Ὀνουφρίου. Τότε ἐκτίσθη τοῖχος ἔμπροσθεν τοῦ πρώτου θαλάμου, τὸ δ' ἐσωτερικὸν ἐκοσμήθη ἐν μέρει διὰ νέων τοιχογραφιῶν. Καὶ τῶν τοιχογραφιῶν ὅμως τούτων ἐλάχιστα μέρη διεσώθησαν καὶ ταῦτα ἐντελῶς δυσδιάκριτα ἐκ καπνίας. Ἰκανοποιητικῶς εὐκρινῆς εἶναι μόνον κεφαλὴ ἀγενεῖου ἀποστόλου ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐντὸς ἀρκοσολίου τοῦ βορείου ἀκραιοῦ θαλάμου. Ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων (προπλασμός πρασινωπός, ὀφθαλμός μικρός, βλέμμα λοξόν)⁴.

Περὶ τὰ 500 μ. βορειότερον τοῦ κοιμητηρίου τοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου, ἐντὸς τῆς ἰδιοκτησίας Κωτσοβούλου, ὑπάρχει ὁμοιον μνημεῖον, ἀλλὰ μὲ εἴσοδον ἥδη κεχωσμένην· διὰ νὰ γίνῃ προσιτὸν θ' ἀπαιτηθῆ προηγουμένως ἀπελευθέρωσις τῆς εἰσόδου δι' ἀνασκαφῆς. Παρεμφερὲς μνημεῖον— τρίτον εἰς τὴν περιοχὴν— ἐπληροφορήθη ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν θέσιν «Σκίνος», δεξιὰ διὰ τὸν ἀνερχόμενον πρὸς τὴν Πύλον πιθανῶς πρόκειται περὶ τῶν λαξευτῶν τάφων (des tombeaux creusés dans le roc), περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Bory de St. Vincent εἰς τὸν τόμον τοῦ κειμένου τῆς Expédition Scientifique de Morée, ὡς εὐρισκομένων πρὸς Ν. τοῦ Ναυαρίνου, πρὸ τῆς

3. Πρβλ. Προκοπ. Ἐκ τοῦ περὶ Πολεμ. III 13, 9 - 10 (Ἐκδ. Haury I, 370).

4. Ἐκ τοῦ περιηγητοῦ Pero Tafur— κατὰ τὸ 1435/36— ὑπάρχει ἡ πληροφορία ὅτι εἰς τὴν Μεθώνην ὑπῆρχε σημαντικὴ μονὴ (Andarças é viajes de Pero Tafur por diversas partes del mundo avidos (1435 - 1439), Madrid 1874, 44).

καθόδου πρὸς τὴν Μεθώνην⁵. Δὲν ἠδυνήθην νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶ.

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῶν μνημείων τούτων, ἐκ τῶν μὴ συνήθων εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν θὰ εἶναι ἐστερημένη ἐνδιαφέροντος.

β. Ὁ «Ἀγιολέος»

Τὰ εἰρήπια τῆς ἐκκλησίας τοῦ «Ἀγιολέου» κείνται ἐπὶ τῆς κλιτύος ὑψώματος νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἀγίου Ὀνουφρίου, εἰς τὴν τοποθεσίαν Παλιομεθώνη, περίπου τρία χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς τῆς σημερινῆς πόλεως. Τὸ μνημεῖον ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῆς μονοκλίτου καμαρωτῆς τρουλλωτῆς ἐκκλησίας, μὲ ἐνισχυτικὰς ζώνας φερομένας ἐπὶ ἐντετειχισμένων ἡμικίωνων ἐξωτερικῶς οἱ τοῖχοι ἐνισχύονται διὰ σειρᾶς ἀντηρίδων. Ἡ καμάρια μετὰ τοῦ τρούλλου ἔχουν καταπέσει, οἱ δ' ἡμικίονες ἔχουν συληθῆ. Πρὸς Β. καὶ πρὸς Δ. ὁ κυρίως ναὸς περικλείεται ἐντὸς ἰσχυροῦ περιβόλου, οἱ ὑψηλοὶ τοῖχοι τοῦ ὁποῦ ἐνισχύονται ὁμοίως διὰ σειρᾶς ἰσχυρῶν ἀντηρίδων. Γενικῶς παρέχεται ἡ ἐντύπωσις ἰσχυροῦ καὶ ἐπιβλητικοῦ οἰκοδομήματος. Ἀτυχῶς, ἡ πυκνὴ βλάστησις τόσον ἐπὶ τοῦ μνημείου ὅσον καὶ γύρω αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεψε μετρήσεις καὶ περισσοτέρας παρατηρήσεις. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῦ χώρου φαίνεται νὰ ἦσαν κατὰ τινὰ τρόπον ἐστεγασμένοι.

Ὁ τύπος τῆς ἐκκλησίας ἐνθυμίζει ἐκκλησίας τῆς ἐποχῆς τῆς βενετοκρατίας— π.χ. τῆς κάτω πόλεως τῆς Μονεμβασίας⁶—, ἡ μετὰ μεγάλης δ' ἐπιμελείας δι' ἀργῶν λίθων καὶ λίθων πελεκητῶν τοιχοδομία— εἰς αὐτὴν χρησιμοποιεῖται καὶ ὄλικὸν ἀρχαῖον—, ἰδιαιτέρως δ' αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ μορφαὶ (παράθυρα ὀζυκόρυφα, ταινίαι, ἀντηρίδες— αὐταὶ ὡς στοιχεῖον κατὰ κύριον λόγον πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ χαρακτηριστοῦ τῆς καλλιτεχνικῆς μορφῆς καὶ ὄχι διὰ στατικούς σκοπούς), ἐκδήλων ἐπηρεασμένοι ἐκ τῶν μορφῶν τῆς γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὁμοῦ δὲ καὶ ἐκ τῶν μορφῶν τῆς πρωΐμου ἀναγεννήσεως, τοποθετοῦν τὸ προκείμενον μνημεῖον εἰς τὸν κύκλον τῆς τέχνης τῆς Βενετίας καὶ μάλιστα πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς ἐκ τῆς γοτθικῆς τέχνης τῆς ὁμίμου ἐποχῆς, ὅταν, δηλαδὴ, ἀρχίξῃ νὰ στρέφῃ τὰς προτιμήσεις τῆς ἢ Βενετίας πρὸς τὴν κλασσικὴν τέχνην. Πρόκειται περὶ μνημείου γνησίως βενετικοῦ τοῦ τέλους τῆς πρώτης βενετοκρατίας ἐν Μεθώνῃ (1206 - 1500)⁷, ἐνδιαφέροντος τόσον

5. Expéd. Scient. de Morée, I (τόμος κειμένου) 59. Πρβλ. W. Gell, Itinerary of the Morea, London 1817, 53.

6. Ἅγιος Νικόλαος (ἀδημοσίετος).

7. Πρβλ. τὴν ὁμοιότητα ὡς πρὸς τὰς ἀρχιτεκτονικὰς

τήν Ιστορίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς βενετοκρατουμένης Ἑλλάδος ὅσον καὶ κυρίως τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης τῆς μητροπολιτικῆς τέχνης τῆς Βενετίας. Ὅταν μετὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ γίνῃ τὸ μνημεῖον προσιτώτερον, θ' ἀποβῆ καὶ διδακτικώτερον.

Τὸ ὄνομα « Ἁγιολέος » (ὀ -) ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἦτο ἀφιερωμένη ἡ ἐκκλησία εἰς τὸν Ἁγίον Λέοντα, Γερμανὸν προσκυνητὴν, μαρτυρησάντα εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, τὸ λείψανον τοῦ ὁποίου καὶ ἐστέργαζεν αὐτὴ. Ἡ πρώτη σχετικὴ πληροφορία προέρχεται ἐκ τοῦ φλωρεντινοῦ περιηγητοῦ Simone Sigoli ἐπισκεφθέντος τὴν Μεθώνην τὸ 1384⁸· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Simone Sigoli δὲν κατονομάζεται ἡ ἐκκλησία καὶ δὲν εἶναι βέβαιον—ἐὰν δὲν ἀποδειχθῆ ὅτι συμφωνεῖ καὶ ἡ τέχνη τοῦ μνημείου—ὅτι ὁ « Ἁγιολέος » εἶναι πράγματι ἡ ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν εἶδεν ὁ Simone Sigoli.

Ἐνα αἰῶνα μετὰ τὸν Simone Sigoli—τὸ 1483—οἱ Γερμανοὶ προσκυνεῖται Bernhard von Breydenbach καὶ Felix Faber πληροφοροῦν ὅτι τὸ λείψανον τοῦ Ἁγίου Λέοντος ἐφυλάσσετο ἐντὸς ἐκκλησίας, τιμωμένης εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου⁹, διὰ πρώτην δὲ φοράν μόλις δέκα τέσσαρα ἔτη ἀργότερον—τὸ 1497—ὁ περιηγητὴς Arnold von Harff ὀνομάζει ρητῶς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λέοντος καὶ ὅτι εἰς αὐτὴν ἐφυλάσσετο καὶ τὸ λείψανόν του. Ὁ von Harff ἀναφέρει τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Λέοντος ὡς κτίσμα τῶν Βενετῶν¹⁰. Δὲν ἀποκλείεται ἡ ἰδίᾳ ἐκκλησία

μορφᾶς—παράθυρα ὀκτώκροφα, ἀντηρίδες—πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἡράκλειον (Χάνδακα) Κρήτης G. Gerola, Monumenti veneti nell' isola di Creta, II, Venezia 1908, 120 κ.ε. εἰκ. 72, χρονολογουμένων πρὸ τοῦ 1508.

8. «A capo a questo modone in su n'una montagna a mezza spiaggia ha una chiese nella quale é il corpo di Santo Leo» (Viaggio al Monte Sinai di Simone Sigoli, Firenze 1829,4).

9. Bernhard von Breydenbach, Peregrinationes in Terram Sanctam, Mainz 1486, φ. 18a (δὲν τὸ εἶδον. Πρβλ. George C. Soulis, Notes on Venetian Modon, Πελοποννησιακὰ Γ' - Δ' (1958 - 1959) 270), Fratrīs Felicis Fabri, Evagatorium in terrae Sanctae, Arabiae et Egypti Peregrinationem, ἐκδ. C. D. Hassler, III (Stuttgart 1849), σ. 330 (δὲν τὸ εἶδον. Πρβλ. S. B. Luce, Modon, a Venetian Station in Mediaeval Greece, ἐν Classical and Mediaeval Studies in Honor of E. Kennard Rand, New York 1938, 200 καὶ Soulis 271).

10. Die Pilgerfahrt des Ritters Arnold von Harff, ἐκδ. E. von Groote, Köln 1860, 67: «item also hauen sij ouch aldae ein moder Kirche gebouwet zo sent Leo, dae hee lijfbafftich licht ind dat heufft sent Anastasi». Ὁ M. Letts, the Pilgrimage of Arnold von Harff, London 1946, 80 - 81, μεταφράζει τὰς λέξεις «moder kirche» διὰ τῶν «mother church» (μητρικὴ, κυρία

νὰ μαρτυρῆται διὰ δύο ὀνομάτων: ὡς ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου πρῶτον καὶ μετὰ περίπου δεκαπέντε ἔτη ὡς ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λέοντος. Πιθανώτερον ὁμῶς φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ δύο διαφόρων οἰκοδομημάτων· ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθησαν τὴν Μεθώνην οἱ Bernhard von Breydenbach καὶ Felix Faber (1483), ἐκτίζετο ἀκόμη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Λέοντος καὶ ὅτι τὸ λείψανον τοῦ εὐρίσκουτο ἀποτεθειμένον εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Οἰκοδομικὴν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δραστηριότητα προϋποθέτει ἡ παρατήρησις τοῦ Faber ὅτι τὸ οἰκοδομικὸν ἐνδιαφέρον τῶν Βενετῶν ἦτο περιορισμένον μόνον ὑπὲρ ἐκκλησιῶν τοῦ δόγματός των. Ἄν ὁ συλλογισμὸς οὗτος εἶναι, ὡς πιστεύω, ὀρθός, συνάγεται ὡς πιθανὴ χρονολογία τοῦ « Ἁγιολέου » ἡ δεκαετία μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1480 καὶ 1490. Ὅπωςδὴποτε εἶναι παλαιότερος τοῦ ἔτους 1497.

Ἐπὶ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν σημειοῦται τὸ μνημεῖον ὡς ἡρειπωμένον¹¹.

Δ. ΠΑΛΛΑΣ

*

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΑΧΑΪΑΣ - ΗΛΕΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Ἄνεσκάφη μικρὸς λαξευτὸς θαλαμοειδὴς τάφος εἰς ἀπόστασιν 50 μ. ἀπὸ τῆς ΒΑ γωνίας τοῦ Νέου Μουσείου (Πί ν. 112 α). Κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ δρόμου μήκους 6 μ. καὶ πλάτους 1.50 μ. καὶ εἰς τὸ πρὸ τῆς εἰσόδου τμήμα αὐτοῦ εὐρέθησαν ὄστρακα ἀβαφῶν ἀγγείων, ὡς καὶ τρεῖς πόδες κυλικῶν ΥΕ IIIA ἐποχῆς. Ἡ « ξερολιθιά » ἦτις ἐφρασε τὴν εἰσοδὸν εὐρέθη ἄθικτος (Πί ν. 112 β). Ἐσωτερικῶς ὁ θάλαμος, σχήματος ἀκανονίστου κύκλου, ἦτο πλήρης ἐπιχώσεων· μετὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτοῦ εὐρέθη σκελετὸς εἰς τὸ κέντρον τοῦ

ἐκκλησία)· ὁ I. Καλιτσουνάκις, Ἡ διέλευσις τοῦ περιηγητοῦ Arnold von Harff δι' Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1497. ΕΕΒΣ 23 (1953) σ. 248/49, διὰ τῶν λέξεων « νέαν ἐκκλησίαν ». Μοῦ λείπουν τὰ μέσα διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐξήγησιν τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς λέξεως «moder». Ἡ πληροφορία καὶ παρὰ Soulis σ. 273.

11. Gell, Itinerary σ. 54 (Πρβλ. Tod ἐ.ἀ. 34), Aldenhoven, Itinéraire ἐ.ἀ. 164. Valmin, Études topographiques κλπ. 153 (παρετυμολογεῖ τὸ « Ἁγιος Λέος »—γράφει Hagios Laios ἐκ τοῦ Ἁγίου Ἡλίας). Ὁ T. Δεμοδῶς ἐν Μεγάλῃ Πελοποννησιακῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ Α', 140 - 141 (ἄρθρ. « Ἁγιολέος ») ταυτίζει τὴν ἐκκλησίαν, Expédition Scient. de Morée tom. I (πινάκων) σ. 9, Πίν. 10 καὶ 11, ἐσφαλμένως πρὸς τὸν « Ἁγιολέον » ἐκεῖ πρόκειται περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βασιλείου (βλ. ἀνωτέρω) πρὸ τῆς ἀνακαινιστέας τῆς.

Μεσσηνία. Μεθώνη: α-β. Λαξευτὸν κοιμητήριον Ἁγίου Ὀνουφρίου

Δ. ΠΑΛΛΑΣ